

מתניתין:

התולש מעציץ נקוב — חייב. שהרי הוא כמחובר לקרקע, לפי שיונק מן הקרקע דרך הנקב, שמריח דרכו את לחלוחית הקרקע [ואף אם הנקב הוא בדופן העציץ].

והתולש מעציץ שאינו נקוב — פטור, שאינו מחובר לקרקע.

ורבי שמעון פוטר בזה ובזה. ששניהם כתלושים.

גמרא:

רמי ליה אביי לרבא. ואמרי לה, רבי חייא בר רב לרב:

תנן במתניתין: רבי שמעון פוטר בזה ובזה.

אלמא, עציץ נקוב לרבי שמעון, כעציץ שאינו נקוב משוי לה.

ורמינהו: תניא: רבי שמעון אומר: אין בין נקוב לשאינו נקוב אלא להכשיר זרעים בלבד. עציץ שאינו נקוב דינו כתלוש והזרעים שבתוכו מקבלים הכשר מים, שאם נפלו עליהם מים הרי הם ראויים לקבל טומאה.

ואילו הזרעים בעציץ נקוב דינם כמחובר ואינם מקבלים הכשר.

הרי, שאפילו לרבי שמעון יש הבדל בין נקוב לשאינו נקוב! (1)

אמר ליה: לכל מילי אכן רבי שמעון כתלוש משוי ליה לעציץ נקוב, כגון לענין קצירה, שאינו חייב עליו בשבת, ולענין שנוקנה במשיכה כמטלטלין ולא בכסף כקרקע, ולענין שאין כותבין עליו פרוזבול [שרק אם הלוח יש לו קרקע כותבין פרוזבול למלוח].

במתניתין, לכל מילי נקוב כשאינו נקוב לר"ש מלבד בהכשר זרעים. ואי כונת הגמרא להקשות מאי שנא שבת מהכשר זרעים, אם כן בלאו מתניתין היה יכול להקשות אבריתא גופא.

ותירצו, דבריתא לא קשיא ליה. דהכי קאמר, אין בין נקוב לשאינו נקוב, דחכמים השוו אותם לכל מילי, דתמיד אזלינן לחומרא, דבמקום דהוי תלוש חומרא חשבינן תרווייהו כתלוש, ובמקום שמחובר הוא חומרא חשבינן תרווייהו כמחובר, אלא להכשר זרעים בלבד, דאוקמיה אדינא, שנקוב הוא כמחובר ואינו נקוב כתלוש. וע"ז הקשתה הגמרא ממתניתין דפטר ר"ש בשניהם, אלמא דאף לקולא חשיב ר"ש הנקוב כתלוש, וא"כ כ"ש לחומרא, לענין הכשר זרעים, היה לו לחשב הנקוב כתלוש לענין שיקבל הכשר טומאה. ועיי"ש ובראשונים עוד תירוצים.

אליעזר סבר שעצם הכיבוד והריבוץ הוי תיקון הבית ונחשב כעין בונה, שהרי בדבר מועט נחשב בונה, כדאשכחן גבי גודלת ופוקסת.

5. ומטעם זה התיר הבה"ג אפילו כיבוד. והתוד"ה והאידנא, הוכיחו דכיבוד אסור אף לר"ש משום שמזיו עפר ממקומו. [ובשעה"צ סי' של"ז אות ג' הביא שתי דיעות לבאר כונתם, א. משום טלטול העפר שהוא מוקצה ב. שע"י הכיבוד הוא עושה גומא בעפר. ומ"מ אינו אסור מדאורייתא שהרי הוא כחופר גומא ואי"צ אלא לעפרה. ובסוף מסיק דתרווייהו איתנהו. ועיי"ש במ"ב סק"ו עוד שיטות בטעם איסור כיבוד].

1 הקשו התוס' בד"ה ורמינהו [בע"א], מאי קשיא, והא כבריתא גופא נמי קתני כמו

שהיה לך להסתפק באותם הצמחים שבעציץ אשר אין השורש שלהם מכוון כנגד הנקב.

אמר אבוי: ואי איתמר להא דרבי זירא — הכי הוא דאיתמר, שרק באופן זה אפשר לומר שמודה רבי שמעון:

ומודה רבי שמעון, שאם ניקב למטה מרביעית, שהנקב שנוצר בעציץ הוא במקום שלמטה ממנו אין העציץ מכיל רביעית, שאז דינו כמחובר לקרקע, דכיון שאין הכלי משמש אפילו לרביעית בגלל הנקב, הרי לאו כלי הוא.

כלי חרס שנטמא אינו נטהר אלא בשבירה, וכמו כן כלי חרס טהור שנשבר אין שבריו מקבלים טומאה.

ואם לאחר שנשבר יש לו עדיין שימוש של שבר כלי, הנקרא "גיסטרא", הרי על אף שעתה הוא משמש לענין אחר ממה שהיה ראוי לו הכלי קודם, הרי הוא מקבל טומאה עד שיבטל ממנו גם שם גיסטרא.

אמר רבא: חמש מדות נאמרו בטהרת כלי חרס, בשבירה על ידי נקב:

א. **ניקב כמוציא משקה.** נקב דק מאוד שרק משקה יוצא דרכו — **טהור מלטמא גיסטרא.** שאם היה שבר כלי באופן שהוא עדיין ראוי לקבל טומאה [עיי' רש"י] וניקב שוב כמוציא משקה אינו מקבל טומאה עוד בתורת גיסטרא [שבר כלי], לפי שאין שבר כלי חשוב לאדם כדי שיצניעו לאחר שניקב ויביא שבר כלי אחר ויניח תחתיו לקבל הטפות, אבל כלי שלם שניקב כמוציא משקה מביא שבר כלי אחר ומניח תחתיו.

ועדיין כלי הוא לקדש בו מי חטאת.

ושאני לענין טומאה, דחתורה ריבתה טהרה אצל זרעים. שאפילו אם הוא רק מחובר כל דהו דינו כמחובר, ואינו מקבל הכשר. ואעפ"י שבעצם הוא תלוש גמור.

שנאמר בהכשר זרעים "וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא" [שביאורו שאינו מקבל טומאה הואיל ולא הוכשר במים]. ו"אשר יזרע" משמעו כדרך שאדם מוציא לזריעה, דהיינו שהוא תלוש. אבל אם הוא מחובר אף הכשר לא יועיל לו. ולפי שכתבה תורה הרבה "זריעות" אנו למדים לרבות שאפילו מחובר כל דהו, כגון עציץ נקוב, נמי דינו כמחובר.

בעא מיניה ההוא סבא מרבי זירא: היה השורש של הצמח הזרוע בעציץ הנקוב כנגד הנקב — מה לי אמר רבי שמעון? האם יודה שכאן השורש הוא כמחובר לקרקע, וחייבין על תלישתו של הצמח בשבת.

אישתיק רבי זירא ולא אמר ליה ולא מירי.

זימנא חדא, פעם אחת, אשכחיה אותו ההוא סבא לרבי זירא דיתבי וקאמר: ומודה רבי שמעון שאם ניקב העציץ בכדי טהרתו, שהנקב הוא כה גדול שעל ידו נטהר הכלי מטומאתו, שנקב שנעשה בכלי אוכל בשיעור "כמוציא זית" [שזית הניתן בכלי יפול דרך הנקב הזה], מטהר את הכלי, כדין שבירה המטהרת, אז ודאי נחשבים כל הצמחים הגדלים בעציץ הנקוב כמחובר, דתו לא הוי העציץ כלי.

אמר ליה ההוא סבא: השתא שורש כנגד נקב בעאי מינד, ולא אמרת לי ולא מירי. ניקב בכדי טהרתו — מיבעיא? כל שכן

ועדיין כלי הוא לקבל בו זיתים כלומר שעדיין הוא מקבל טומאה לפי שהוא מקבל זיתים, שזהו שיעור סתם כלי חרס העשוי לאוכלין שכל זמן שהנקב אינו מוציא זיתים עדיין הוא מקבל טומאה.⁽³⁾

ד. ניקב כמוציא זיתים — טהור מלקבל בו זיתים. כלומר, מלקבל עוד טומאה בתורת סתם כלי חרס, וגם אם היתה עליו טומאה מלפני כן הוא נטהר בכך.

ועדיין כלי הוא לקבל בו רימונים שאם יחדו מעתה שימש לקבלת רימונים מקבל טומאה מכאן ולהבא, או אם מלכתחילה היה מיוחד לרימונים לא נטהר בנקב זה.

ה. ניקב כמוציא רימונים — טהור מכלום.⁽⁴⁾

ואם הוקף צמיד פתיל⁽⁵⁾ שהיה הכלי באהל המת, וסגור במכסה, אין הטומאה נכנסת לתוכו אפילו דרך נקב כמוציא רימונים, עד שיפחת רובו שכבר אין עליו שם כלי. לפי

כלומר, שבכלי שלם שניקב כמוציא משקה עדיין כל תורת כלי עליו ואפילו לקדש בו מי חטאת באפר פרה אדומה [דבעינן שיקדש בתוך כלי דוקא], וכל שכן שהוא מקבל טומאה.

ב. ניקב בכונס משקה שהנקב רחב קצת יותר שאם יושיבו את הכלי על המים יכנסו המים בתוכו — טהור מלקדש בו מי חטאת [לאו דוקא "טהור" אלא כמו "טהר יומא" כלומר בטל לו מתורת כלי לענין מי חטאת, ואפילו כשהנקב הוא בכלי שלם].⁽²⁾

ועדיין כלי הוא להכשיר בו זרעים שעדיין הוא נחשב כעציץ שאינו נקוב והזרעים שבתוכו מקבלים הכשר לקבלת טומאה, לפי שעל ידי נקב זה אינו ראוי להריח את לחלוחית הקרקע והוי כאינו נקוב.

ג. ניקב כשורש קטן שהוא יותר מכונס משקה — טהור מלהכשיר בו זרעים דהוי עציץ נקוב.

4. אלא א"כ יחדו לגיסטרא יטמא בתורת גיסטרא. רש"י.

אולם דעת תוס' בד"ה ניקב, שדוקא בכלי שנשבר לגמרי ראויין השברים לגיסטרא, אבל כשהכלי שלם אלא שניקב כמוציא רימון אינו ראוי לגיסטרא, דאל"כ הוי מצי למימר שש מדות בכלי חרס.

ולדעת רש"י, כתבו התוס' שצריך לומר דלכך לא נקט שש מדות, דלא מיירי אלא כשיכול להשתמש כדרכו. אבל בניקב אינו ראוי אלא אם כן מטה הכלי על צדו.

5. דין זה לא נחשב למידה ששית, כי חמש המדות אינם מנין הנקבים אלא הם חמש כלים, הראויים כל אחד אחר הנקיבה לענין אחר.

2. בשפת אמת ביאר הטעם שרק בכונס משקה נפסל למי חטאת ולא כמוציא משקה, לפי שבמוציא משקה עדיין משתמש בו ע"י שמניח גיסטרא תחתיו. אבל בכונס משקה יש לחשוש שמא יצאו המים לתוך הגיסטרא ויפסלו משום דלא הוי בכלי, ואח"כ שוב יכנסו לתוך הכלי ויפסלו כל המים.

ובחזו"א או"ח סי' קנ"ו כתב הטעם משום דלענין מי חטאת בעינן ראוי למים, ובכלי המיוחד למשקין הרי בטל מתורת כלי בכונס משקה.

3. ואם הוא מיוחד למשקין שיעורו בכונס משקה. תוד"ה טהור מלקדש.

נקב קטן כזה [והן הן דברי רבא דלעיל, חמש מדות].

מאי טעמא שונה גיסטרא מכלי שלם?

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: לפי שאין אומרים "הבא גיסטרא לגיסטרא" להניח תחתיה לקבל הטיפות מהנקב, אלא כיון שניקב הגיסטרא כמוציא משקה זורקין אותו.

אבל כלי שלם, חסין עליו, ואין זורקין אותו בגלל נקב כזה, אלא מביאין גיסטרא ומניחין תחתיו.

אמר עולא: פליגי בה תרי אמוראי במערבא מה הוא שיעור הנקב לענין הכשר זרעים: רבי יוסי ברבי אבין ורבי יוסי בר זבדא —

חד אמר: כמוציא רימון, וחד אמר: כשורש קטן.

וסימניך, שלא תטעה לומר שאחד אמר כמוציא זית: "אחד המרבה ואחד הממעיט" [משנה היא במסכת מנחות קי א, ומסיימת המשנה "ובלבד שיכוין לבו לשמים"]. וזה יהא לך לסימן, שאחד מהאמוראים ריבה לשער בשיעור הגדול

שנאמר "וכל כלי פתוח... טמא הוא" משמע שהטומאה נכנסת לו רק דרך פתחו ולא דרך נקביו.⁽⁶⁾

אמר רב אסי: שמעתי: כלי חרס שיעורו ליבטל מתורת כלי — כמוציא רימון.

אמר ליה רבא: שמא לא שמעת אלא במוקף צמיד פתיל, שהטומאה נכנסת לו רק דרך נקב כמוציא רימון. אבל לענין קבלת טומאה גם בנקב כמוציא זית הוא טהור [בסתם כלי חרס שלא יחדו לדימונים, תוד"ה שמא].

ומקשינן: והא רבא הוא דאמר: מוקף צמיד פתיל עד שיפחת רובו ולא סגי בכמוציא רימון?

ומתרינן: לא קשיא: הא ברברבי בכלי גדול צריך שיפחת רובו, הא בזוטרי בכלי קטן סגי בכמוציא רימון ליבטל מתורת כלי.⁽¹⁾

אמר רב אסי: שונין התנאים בכרייתא: כלי חרס שיעורו בכונס משקה שהשיעור הקטן ביותר שנאמר בו ליבטל מתורת כלי במקצת, הוא בכונס משקה, והיינו לענין קידוש מי חטאת. ולא אמרו מוציא משקה אלא לענין גיסטרא בלבד שבטל מתורת כלי ע"י

דבטל מיניה שם כלי הוי ליה כאוכלין שעטפן בטיט, שאין הטיט מציל מלטמא.

1. רש"י. והתוס' בד"ה הא, הקשו, א"כ לא ידענו מהו רברבי ומהו זוטרי. ולכן ביארו להיפוך, דברברבי השיעור כמוציא רימון ובזוטרי סגי ברוב אפ"י שעדיין אינו מוציא רימון, דאזלינן תמיד אחר השיעור הקטן משניהם.

ומשיפחת רובו הוא אמנם נקב ששי אבל אינו נחשב ככלי לשום דבר. מהרש"א בתוד"ה ניקב.

6. רש"י. אולם התוס' בד"ה ולענין הוכיחו, שגם דרך נקב כל שהוא נכנסת הטומאה ולא רק דרך פתחו. והביאו בשם ר"ת לפרש שאמנם צריך סתימה לנקב אלא שהסתימה אינה מועילה אלא עד שיפחת רובו או כמוציא רימון, אבל ביותר מכן שוב אינה מועילה סתימה. דכיון